

Darba aizsardzības politikas īstenošana 2008.-2013.gadā

Līdz 2013.gada beigām Latvijā spēkā bija nacionālā stratēģija darba aizsardzībā – Darba aizsardzības jomas attīstības pamatnostādnes 2008.-2013.gadam (*turpmāk – Pamatnostādnes*), kurās tika noteikti sasniedzamie mērķi, rīcības virzieni un sasniedzamie rādītāji, lai uzlabotu kopējo darba aizsardzības situāciju Latvijas uzņēmumos un samazinātu notikušo nelaiemes gadījumu darbā skaitu.

Šis periods ir pagājis, tādēļ ir iespējams izvērtēt, kā ir veicies ar Pamatnostādņēs iekļauto mērķu sasniegšanu, kādi pasākumi ir veikti un kā ir mainījusies situācija Latvijā darba aizsardzības jomā. Šim nolūkam Labklājības ministrija ir sagatavojusi Informatīvo ziņojumu par Darba aizsardzības jomas attīstības pamatnostādņu 2008.-2013.gadam un Darba aizsardzības jomas attīstības plāna 2011.-2013.gadam īstenošanu (pieejams <http://polsis.mk.gov.lv/LoadAtt/file15995.doc>).

Pamatnostādņēs minētais politikas rezultāts paredzēja panākt letālo nelaiemes gadījumu darbā skaita samazinājumu par 30% attiecībā pret 2007.gada rādītājiem. Līdz 2013.gada beigām nelaiemes gadījumu skaits uz 100 000 nodarbināto bija samazinājies kopumā par 43,5% (no 6,2 gadījumiem 2007.gadā līdz 3,7 gadījumiem 2013.gadā). Līdz ar to būtiskākais pamatnostādņēs plānotais rezultāts ir sasniegts, kas liecina par īstenoto pasākumu efektivitāti darba aizsardzības situācijas uzlabošanai. Vienlaikus šie rezultāti zināmā mērā var tikt skaidroti arī ar ekonomiskās aktivitātes samazināšanos bīstamākajās nozarēs 2008.-2010.gadā.

Tomēr joprojām katru gadu Latvijā notiek vidēji 200 smagi un 30 letāli nelaiemes gadījumi darbā (2013.gadā notikuši 219 smagi un 29 letāli nelaiemes gadījumi), turklāt 2013.gadā konstatēti 1089 pirmreizēji arodslimību gadījumi, kas ir par 27% vairāk nekā 2012.gadā.

Praktisko situāciju uzņēmumos atspoguļo pētījumu dati - 2006.gadā tika veikts pirmais pētījums „Darba apstākļi un riski Latvijā”, bet 2010. un 2013.gadā tika veikti atkārtoti pētījumi (pieejami <http://www.lm.gov.lv/text/405>), tādējādi ir iespēja salīdzināt situācijas attīstību dinamikā. Saskaņā ar pētījumu datiem situācija ar darba aizsardzības prasību praktisko ieviešanu uzņēmumos uzlabojas, tomēr ne tik strauji kā sākotnēji tika plānots. Pētījumā atklāts, ka darba aizsardzības prasības mazāk ievēro šādos uzņēmumos:

- mazie uzņēmumi un mikrouzņēmumi;
- uzņēmumi, kas atrodas Rīgā un Zemgales reģionā;
- zivsaimniecības, lauksaimniecības, mežsaimniecības, papīra un papīra izstrādājumu ražošanas, poligrāfijas, tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas, metālu un gatavo metālizstrādājumu ražošanas uzņēmumi;
- privātā sektora uzņēmumi;
- uzņēmumi, kuros vismaz daļu algas maksā aploksnē;
- uzņēmumi, kur galvenokārt ir vietējās īpašumtiesības;
- uzņēmumi, kas dibināti salīdzinoši nesen – 2011.-2013.gadā.

Visizplatītākie darba vides riska faktori ir psihoemocionālie riska faktori, ergonomiskie, kā arī fizikālie riska faktori. No tradicionālajiem riska faktoriem kā nozīmīga darba vides problēma uzskatāms darba vides mikroklimats un ķīmiskās vielas.

Saskaņā ar 2013.gada pētījuma datiem kā būtiska problēma jāmin sabiedrības, īpaši darba devēju un nodarbināto nepietiekama izpratne par darba aizsardzības jautājumiem, tādēļ turpmāk jāpievērš pastiprināta uzmanība preventīvās kultūras veicināšanai, realizējot atsevišķām mērķa grupām atbilstošus pasākumus.

Nozīmīga loma darba aizsardzības pasākumu īstenošanā bijusi ES struktūrfondu līdzekļu piesaistei, īpaši Latvijas Darba devēju konfederācijas un Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības īstenotajos ESF projektos „Darba attiecību un darba drošības normatīvo aktu praktiska piemērošana nozarēs un uzņēmumos”. Šo projektu ietvaros darba devējiem un nodarbinātajiem sniegtas bezmaksas konsultācijas un apmācība darba aizsardzības un darba tiesību jautājumos, izstrādāti dažādi informatīvie materiāli. Latvijas Darba devēju konfederācijas īstenotā projekta ietvaros veikta bezmaksas darba vides riska novērtēšana, pasākumu plāna izstrāde un nodarbināto apmācība bīstamo nozaru uzņēmumos.

Ekonomikas un finanšu krīzes rezultātā darba inspektoru skaits tika samazināts, tādējādi liela nozīme bija pasākumiem, kas paaugstina VDI darbības efektivitāti (inspektoru apmācības, strukturālās izmaiņas, konsultatīvā centra izveide, e-pakalpojumu izveides uzsākšana, u.c.). Valsts darba inspekcija katru gadu organizē 6 inspicēšanas un informēšanas kampaņas (tematiskās pārbaudes) atsevišķās nozarēs vai attiecībā uz kādu specifisku darba aizsardzības aspektu, kopā apsekojot vidēji 900 uzņēmumus.

Katru gadu tiek veikta arī virkne preventīvo pasākumu – izdoti dažādi informatīvie materiāli, izveidoti videomateriāli, īstenotas kampaņas, organizēti semināri darba aizsardzības speciālistiem Rīgā un Latvijas reģionos, u.c., ko pamatā īsteno Rīgas Stradiņa universitātes aģentūra „Darba drošības un vides veselības institūts” un Valsts darba inspekcija.

2014.gada 6.jūnijā Eiropas Komisija publicēja jauno ES stratēģiju par drošību un veselības aizsardzību darbā 2014. - 2020.gadam, kas vērsta uz darba apstākļu uzlabošanu un nelaimes gadījumu darbā un arodslimību skaita samazināšanu. Kā trīs būtiskākie izaicinājumi ES darba aizsardzības stratēģijā ir minēti:

- 1) uzlabot pašreizējo drošības un veselības aizsardzības darbā prasību īstenošanu dalībvalstīs, it īpaši veicinot mikrouzņēmumu un mazo uzņēmumu spēju ieviest lietderīgus un efektīvus riska novēršanas pasākumus,
- 2) uzlabot ar darbu saistītu slimību profilaksi, īpašu uzmanību pievēršot esošajiem, jaunajiem un potenciālajiem riskiem,
- 3) ņemt vērā ES darbaspēka novecošanos.

Lai uzlabotu darba vidi un novērstu nelaimes gadījumus un arodslimību rašanos, nepieciešams turpināt atbilstošu pasākumu īstenošanu, ņemot vērā aktuālākās darba vides problēmas Latvijā. Šim mērķim līdz 2014.gada beigām Labklājības ministrija plāno izstrādāt jaunu politikas dokumentu turpmākajam periodam saskaņā ar ES darba aizsardzības stratēģiju.